

Adam Sokołowski

NIEMCY WOBEC TERRORYZMU MIĘDZYNARODOWEGO W XXI WIEKU

Wstęp

Na początku XXI w., w związku z atakami terrorystycznymi na wieżowce WTC (World Trade Center) w Nowym Jorku oraz budynek Pentagonu w Waszyngtonie przeprowadzonymi 11 września 2001 r. przez zamachowców z Al-Kaidy, również w Niemczech zaistniała konieczność spojrzenia na nowo na zjawisko terroryzmu międzynarodowego¹. Po tym dniu społeczeństwo niemieckie i reprezentujący je politycy, zarówno z ówczesnie rządzącej koalicji SPD/Sojusz90/Zieloni, jak i z opozycji CDU/CSU, uświadomili sobie, że nikt już nie może czuć się w pełni bezpieczny. 14 września 2001 r. Niemcy, wraz z obywatelami innych państw Unii Europejskiej, obchodzili dzień żałoby i solidarności ze Stanami Zjednoczonymi. Pod Bramą Bran-

¹ W Niemczech w latach 2001–2002 pojawiły się m.in. książki: G. Achar, *Der Schock der Barbarei: Bin Laden, der Terrorismus und die „neue Weltordnung“*, Köln 2002; *Weltlage: der 11. September 2001, die Politik und die Kulturen*, Hrsg. F. von Aretin, B. Wannenmacher, Opladen 2002; *11. September: Geschichte eines Terrorangriffs*, Hrsg. S. Aust, C. Schnibben, Stuttgart–Hamburg 2002; *Im Schatten des Terrorismus: Hintergründe, Strukturen, Konsequenzen des 11. September 2001*, Hrsg. P. Bendel, Wiesbaden 2002; *Die Welt nach dem 11. September: der globale Terrorismus als Herausforderung des Westens*, Hrsg. A. de Benoist, Tübingen 2002; P. Bergen, *Heiliger Krieg Inc.: Osama bin Ladens Terrornetz*, Berlin 2001; A. Guiwa-Schindler, *Die Terroranschläge am 11. September. Deutsche Reaktionen auf den internationalen Terrorismus*, München 2002; W. Haug, *Angriff auf die Freiheit? Die Anschläge in den USA und die „Neue Weltordnung“*, Grafenau 2001; P. Heine, *Terror in Allahs Namen: extremistische Kräfte im Islam*, Freiburg 2001; R. Hesse, *Ground zero: Westen und islamische Welt gegen den globalen Dihad*, München 2002; *Wendepunkt 11. September 2001: Terror. Islam und Demokratie*, Hrsg. H. Hoffmann, W. F. Schoeller, Köln 2001; R. Jacquard, *Die Akte Osama Bin Laden*, Rheda–Wiedenbrück 2001; U. Knüpfer, *Der 11. September: die Täter, die Opfer, die Folgen*, Essen 2001; J. Mandt, *Der 11. September 2001: Ereignisse, Reaktionen, Hintergründe, Folgen*, Gütersloh 2001; H.-P. Raddatz, *Von Allah zum Terror? Der Dihad und die Deformierung des Westens*, München 2002; J. Roth, *Netzwerke des Terrors*, Hamburg–Wien 2001; S. Scheerer, *Die Zukunft des Terrorismus: drei Szenarien*, Lüneburg 2002; H. Zinn, *Amerika, der Terror und der Krieg*, Freiburg 2002.

denburską w Berlinie odbyła się wielka demonstracja, w trakcie której prezydent federalny Johannes Rau powiedział:

Cele morderców znajdowały się w Nowym Jorku i Waszyngtonie. Trafieni zostali jednak wszyscy ludzie na całym świecie. Nas stojących tutaj łączy solidarność i sprzeciw wobec nienawiści i przemocy. Będziemy zwalczać terroryzm i pokonamy go².

W Republice Federalnej, podobnie jak w wielu innych państwach, rozpoczęto intensywne działania nie tylko w celu wypracowania nowych procedur na wypadek podobnego ataku, ale również odnośnie do walki ze wszelkimi przejawami terroryzmu międzynarodowego. Istniejące urzędy i obowiązujące procedury bezpieczeństwa okazały się niewystarczające w stosunku do realnych zagrożeń. Odnosiły się one bowiem bardziej do możliwości nasilania się określonych problemów wewnętrznych, np. ewentualnych destrukcyjnych działań ze strony ugrupowań lewackich czy skrajnie prawicowych, niż zewnętrznych w postaci terroryzmu międzynarodowego. Po przeprowadzonych analizach okazało się, że instytucje państwowe w RFN nie były w stanie przewidzieć i właściwie zareagować na możliwe ataki ze strony m.in. fundamentalistów islamskich. Problem ten był tym bardziej istotny, iż na terytorium Niemiec mieszka wielu imigrantów lub uchodźców z krajów muzułmańskich, którzy potencjalnie pozostają w kręgu zainteresowania ugrupowań terrorystycznych nowego typu, takich jak Al-Kaida. Należy podkreślić, że władze federalne, na czele z kanclerzem Gerhardem Schröderem, wyciągnęły właściwe wnioski z sytuacji zaistniałej w związku z wydarzeniami z 11 września 2001 r. – natychmiast włączyły się do działań w ramach koalicji antyterrorystycznej oraz zaczęły realizować projekty na rzecz podniesienia poziomu bezpieczeństwa państwa i jego obywateli. W pracy tej zostaną pokazane różne aspekty walki z terroryzmem międzynarodowym prowadzonej przez rząd federalny na początku XXI w. w ramach polityki zagranicznej i bezpieczeństwa oraz w zakresie polityki wewnętrznej³.

Świat, Europa i Niemcy wobec nowych zagrożeń dla bezpieczeństwa na przełomie XX i XXI wieku

Na przełomie XX i XXI w. świat, Europa i Niemcy stanęły przed koniecznością walki z nowymi formami zagrożeń bezpieczeństwa międzynarodowego. Wśród nich wymieniany jest na pierwszym miejscu terroryzm międzynarodowy, a następnie: proliferacja broni masowego rażenia (ABC – jądrowej, biologicznej, chemicznej), zorganizowana przestępczość oraz migracje. Istotnym zagrożeniem dla współczesnego bezpieczeństwa międzynarodowego są ponadto wybuchające co pewien czas kryzysy oraz konflikty lokalne, w które, poza walczącymi stronami, zaangażowane są także inne państwa oraz organizacje międzynarodowe. Współczesne zagrożenia dla bezpieczeń-

² K. Bölling, *Społeczeństwo otwarte trzeba chronić*, „Deutschland. Forum ds. polityki, kultury, gospodarki i nauki” 2001, nr 5, (październik–listopad), s. 9.

³ M. Medeński, P. Pietrzak, *Polityka bezpieczeństwa Niemiec w świetle zagrożeń terroryzmu międzynarodowego. Ewolucja i perspektywy*, Warszawa 2003, s. 5 i n.

stwa międzynarodowego mają charakter asymetryczny. Oznacza to, że w konflikty wchodzi strony nierównoprawne oraz różne co do wielkości i siły, np. ugrupowania terrorystyczne i państwa⁴.

Obecnie pojęcie bezpieczeństwa rozumiane jest dynamicznie i progresywnie, czyli jako proces, a nie stan. Powszechnie stało się definiowanie, analizowanie i ocenianie tej nadrzędnej dla ludzi wartości w kategoriach bezpieczeństwa: politycznego, gospodarczego, militarnego, społecznego i ekologicznego. W stosunkach międzynarodowych coraz częściej politykę zagraniczną poszczególnych państw lub też grup państw łączy się z polityką bezpieczeństwa w jeden kompleks zagadnień. W systemie politycznym każdego państwa pociąga to za sobą konieczność podejmowania coraz częściej wspólnych decyzji, np. w kwestii walki z terroryzmem międzynarodowym przez przedstawicieli różnych resortów, w tym spraw zagranicznych, obrony, finansów oraz spraw wewnętrznych. W ramach Unii Europejskiej właściwym przykładem jest tu ustanowienie i rozwój Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa WPZiB (CFSP – *Common Foreign and Security Policy*)⁵.

Po 1990 r. władze Republiki Federalnej aktywnie włączyły się w proces kształtowania nowej architektury bezpieczeństwa światowego i europejskiego. Podstawą zbliżenia oraz współpracy między różnymi państwami były aspekty polityczno-prawne i gospodarcze, a czynnik militarny postawiono na dalszym planie. Polityka zagraniczna zjednoczonych Niemiec charakteryzowała się z jednej strony kontynuacją pewnych elementów wywodzących się z okresu „republiki bońskiej”, a z drugiej zmianą w duchu już „republiki berlińskiej”⁶. Ze względu na określone zaszczości historyczne oraz obowiązujące w RFN ustawodawstwo, żołnierze Bundeswehry do połowy lat 90. ubiegłego wieku nie mogli uczestniczyć w misjach bojowych poza terytorium Niemiec. Dopiero orzeczenie Federalnego Trybunału Konstytucyjnego – FTK (BVG – Bundesverfassungsgericht) w Karlsruhe z 12 lipca 1994 r. otworzyło możliwość brania udziału przez żołnierzy Bundeswehry w operacjach wojskowych typu *out of area*, czyli poza terytorium RFN i traktatowym obszarem NATO. Było to jednakże możliwe jedynie po zgłoszeniu odpowiedniego wniosku przez kanclerza i każdorazowym uzyskaniu zgody Bundestagu⁷. Bundeswehra na przełomie XX i XXI w. posiadała wyznaczone określone zadania do wypełniania, w tym miała: chronić Niemcy i ich obywateli przed politycznym szantażem i niebezpieczeństwem zewnętrznym; przyczyniać się do militarnej stabilności i integracji europejskiej; bronić Niemiec i ich sojuszników; służyć światowemu pokojowi i międzynarodowemu bezpieczeństwu zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych; służyć pomocą w wypadku katastrof, ratować ludzi w trudnych sytuacjach i wspomagać akcje humanitarne⁸. Od 2002 r. do wymienionych zadań na pierwszym miejscu dodawane jest coraz

⁴ G. F. C. Forsteneichner, *Neue Formen der Bedrohung der internationalen Sicherheit. Terrorismus – Proliferation – Organisierte Kriminalität – Migration*, Bonn 2001, s. 3 i n.

⁵ *Europäische Sicherheits- und Verteidigungspolitik*, Berlin 2004, s. 4 i n.

⁶ E. Cziomer, *Polityka zagraniczna Niemiec. Kontynuacja i zmiana po zjednoczeniu ze szczególnym uwzględnieniem polityki europejskiej i transatlantycznej*, Warszawa 2005, s. 127 i n.; idem, *Historia Niemiec współczesnych 1945–2005*, Warszawa 2005, s. 358 i n.

⁷ J. Solak, *Niemcy w NATO*, Warszawa 1999, s. 246 i n.

⁸ *Bundeswehra na progu XXI wieku*, przeł. B. i D. Luliński, Warszawa 2000, s. 24.

mocniejsze angażowanie się Niemiec w zagraniczne operacje militarne, w tym także antyterrorystyczne. Służyć temu mają dalsze działania na rzecz reformy Bundeswehry w celu przekształcenia konwencjonalnych sił zbrojnych RFN w „armię w operacji” (*Armee in Einsatz*)⁹.

Nowe pojmowanie zjawiska terroryzmu międzynarodowego

Zjawisko terroryzmu międzynarodowego traktowane jest obecnie jako jeden z najpoważniejszych problemów globalnych. Ataki przeprowadzone 11 września 2001 r. na wieżowce WTC i Pentagon przy użyciu porwanych samolotów pasażerskich całkowicie zmieniły sposób postrzegania terroryzmu międzynarodowego i wymusiły wprowadzenie nowych metod walki z tym zjawiskiem¹⁰. Terroryzm przełomu XX i XXI w. jakościowo jest jednakże inny od tego, z którym Niemcy miały do czynienia w latach 70. i 80. ubiegłego wieku w wykonaniu niemieckiej Frakcji Czerwonej Armii (RAF – Rote Armee Fraktion) czy ugrupowań bojowników palestyńskich. Istnieje wiele definicji terroryzmu międzynarodowego, a wielu badaczy podkreśla trudność pełnego określenia tego dynamicznie rozwijającego się zjawiska. Jedną z definicji, już po pamiętnych zamachach, stworzyła Komisja Europejska, według której

działaniami terrorystycznymi są wszelkie celowe akty popełniane przez pojedyncze osoby lub organizacje przeciw jednemu lub kilku państwom, ich instytucjom lub ludności, w celu zastraszenia oraz poważnego osłabienia lub zniszczenia struktury politycznej, gospodarczej i społecznej kraju¹¹.

W literaturze przedmiotu wyróżnia się podział na stare (tradycyjne) i nowe (współczesne) rodzaje grup terrorystycznych. Do tych pierwszych zaliczane są: wspomniana RAF, Czerwone Brygady, ETA czy IRA. Przykładem drugiego typu jest Al-Kaida. Pełną listę różnic między tymi dwoma rodzajami, zestawioną przez Kai Hirschmanna z Instytutu Badań nad Terroryzmem i Polityką Bezpieczeństwa (IFTUS – Institut für Terrorismusforschung und Sicherheitspolitik) w Essen, ilustruje poniższa tabela.

Wyznaczniki grupy	Terroryzm tradycyjny	Terroryzm współczesny
organizacja	możliwa do określenia	trudna do określenia
forma organizacyjna	bardziej hierarchiczna	bardziej pozioma
wymiar zamachów	w średnim stopniu budzący zainteresowanie	w dużym stopniu budzący zainteresowanie
siła grupy	mała do średniej, krąg do rekrutacji relatywnie ograniczony	pojedyncze osoby i małe grupy, ale większy krąg możliwej rekrutacji dzięki międzynarodowemu zasięgowi

⁹ Bundeswehr 2002. *Sachstand und Perspektiven*, Berlin 2002, s. 3 i n.

¹⁰ Zob.: *Jahrbuch für internationale Sicherheitspolitik*, Hrsg. E. Reiter, Hamburg 2002; *Globaler Terrorismus und seine Folgen*, „Aus Politik und Zeitgeschichte” 2004, B. 3–4; *Encyklopedia terroryzmu*, przeł. A. Czerwiński, J. Gradoń, K. Gradoń, U. Szymanderska, Warszawa 2004; B. Bolechów, *Terroryzm w świecie podwubiegunowym*, Toruń 2002.

¹¹ M. Medeński, P. Pietrzak, *op. cit.*, s. 9.

teren działania	bardziej ograniczony do regionu lub państwa	operacje przeprowadzane w dowolnym miejscu na świecie
cele operacji	możliwe do przewidzenia i do zidentyfikowania	trudne do przewidzenia i do zidentyfikowania
liczba ofiar	niska liczba ofiar	chęć zwiększenia liczby ofiar
skala zagrożenia	raczej ograniczona (w kontekście konsekwencji i efektu)	wzrastająca (w kontekście konsekwencji i efektu)
gotowość do przyznania się do zamachu	wysoka (potwierdzanie zamachów, oświadczenia, itp.)	zmniejszająca się
współpraca z innymi grupami	relatywnie niska	wysoka, np. współpraca z grupami imigrantów lub z międzynarodową przestępczością
finansowanie	niskie możliwości finansowe	lepsze możliwości finansowe, np. poprzez globalny przepływ kapitału

Źródło: K. Hirschmann, *Terrorismus in neuen Dimensionen*, „Aus Politik und Zeitgeschichte” 2001, B. 50, s. 10.

Walka z terroryzmem międzynarodowym na początku XXI w. zaczyna przybierać formę wojny totalnej. Musi być ona prowadzona wspólnymi siłami, wszelkimi dostępnymi metodami, na wszystkich płaszczyznach i w różnych miejscach świata. Istotne jest tu nie tylko fizyczne wyeliminowanie przywódców i bojowników ugrupowań terrorystycznych, ale także pozbawienie ich finansowego oraz logistycznego wsparcia ze strony określonych państw, organizacji i osób fizycznych. Pierwsooplarną rolę w walce z terroryzmem międzynarodowym odgrywają obecnie Stany Zjednoczone Ameryki Północnej, będące niekwestionowanym supermocarstwem po upadku dwubiegunowego podziału świata. Z problemem terroryzmu międzynarodowego miały i nadal mają do czynienia – co pokazały przeprowadzone ataki bądź próby takich ataków – także inne państwa, w tym m.in. Wielka Brytania, Hiszpania, Rosja i Niemcy. Fakt ten potwierdza konieczność prowadzenia dalszej wspólnej walki na wszystkich możliwych frontach z tym jakże groźnym dla demokratycznych państw i cywilizowanych społeczeństw zjawiskiem¹².

Rząd federalny wobec ataku na Amerykę 11 września 2001 roku

Władze Republiki Federalnej, na czele z kanclerzem Gerhardem Schröderem, ministrem spraw zagranicznych Joschką Fischerem oraz ministrem obrony Rudolfem Scharpingiem, po ataku terrorystycznym Al-Kaidy natychmiast opowiedziały się po stronie Stanów Zjednoczonych i wyraziły gotowość przyłączenia się do tworzonej koalicji antyterrorystycznej. W samym rządzie, jak również w poszczególnych ministerstwach i urzędach odpowiedzialnych za bezpieczeństwo publiczne na poziomie federalnym oraz poszczególnych krajów związkowych, powołano sztaby antykrzysowe i uruchomiono stosowne procedury. W stan gotowości zostały postawione wybrane jednostki odpowiednich służb państwowych, w tym m.in. policji, Straży

¹² K. Hirschmann, *Internationaler Terrorismus*, „Sicherheitspolitik im 21. Jahrhundert. Informationen zur politischen Bildung” 2006, Nr. 291, s. 24-30.

Granicznej i Bundeswehry. Ich celem było bieżące monitorowanie i analizowanie ewentualnych zagrożeń bezpieczeństwa państwa i jego obywateli. 19 września Bundestag przyjął uchwałę o nieograniczonej solidarności ze Stanami Zjednoczonymi oraz poparł politykę rządu w zakresie walki z terroryzmem międzynarodowym. Kanclerz Schröder potwierdził stanowisko Niemiec w powyższej kwestii 9 października w trakcie swojej wizyty w Stanach Zjednoczonych oraz 11 października w oświadczeniu rządowym. W wojnę z terroryzmem szybko włączyła się cała społeczność międzynarodowa. 12 września została przyjęta rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ nr 56/1, w której potępiono atak terrorystyczny na Amerykę. Rada Bezpieczeństwa ONZ przyjęła natomiast dwie rezolucje – nr 1368 z 12 września oraz 1373 z 28 września, w których uznano atak na wieżowce WTC i budynek Pentagonu za zagrożenie dla bezpieczeństwa i pokoju światowego. Równocześnie państwa członkowskie ONZ zostały zobowiązane do podjęcia odpowiednich środków w celu zwalczania terroryzmu międzynarodowego. 12 września również Rada NATO przyjęła uchwałę, w której jednomyślnie uznała atak na Amerykę za akt agresji. Przedstawiciele państw Sojuszu podjęli 2 października decyzję o zastosowaniu po raz pierwszy treści artykułu 5 Traktatu Waszyngtońskiego, przewidującego wspólną obronę w wypadku ataku na jedno z państw-stron tego porozumienia. Rząd federalny w pełni zaakceptował powyższe rezolucje i uchwały¹³.

Niemcy zaangażowały się w zwalczanie terroryzmu międzynarodowego również na forum Unii Europejskiej. Już 14 września szefowie państw i rządów UE, przewodniczący Parlamentu Europejskiego i Komisji Europejskiej oraz Wysoki Przedstawiciel UE ds. WPZiB wydali wspólne oświadczenie, w którym potępił atak na Amerykę. Akt terroru wymierzony przeciwko Stanom Zjednoczonym uznano za zamach na ideę demokracji oraz wspólne wartości cywilizacji zachodniej. Zapowiedziano wspieranie administracji prezydenta George'a Busha w ukaraniu inspiratorów i sprawców tego ataku. Jednym z instrumentów walki z terroryzmem międzynarodowym miało być wprowadzenie europejskiego nakazu aresztowania. Wkrótce jednakże pojawiły się pewne rozbieżności pomiędzy przedstawicielami UE a władzami amerykańskimi w zakresie postrzegania zjawiska terroryzmu, form jego zwalczania oraz zasięgu terytorialnego ewentualnych operacji przeciwko krajom podejrzanym o wspieranie Al-Kaidy. Równolegle w ramach UE postanowiono stopniowo rozbudowywać Wspólną Politykę Zagraniczną i Bezpieczeństwa, m.in. w celu stworzenia odrębnych europejskich sił zbrojnych¹⁴.

Sprawa zaangażowania się niemieckich sił zbrojnych w operację typu *out of area*, zgodnie ze wspomnianym już orzeczeniem FTK, musiała wejść do porządku obrad parlamentu. Bundestag na posiedzeniu 16 listopada 2001 r. wyraził zgodę na udział Bundeswehry w militarnej operacji antyterrorystycznej *Enduring Freedom* (Trwała Wolność), ograniczając jednakże zakres jej działania tylko do terytorium Afganistanu. Zastrzeżono jednocześnie, że niemieckie siły mogą brać udział w operacjach przeciwko międzynarodowemu terroryzmowi w państwach innych niż Afganistan, tylko za zgodą władz każdego z nich. Kanclerz Schröder powiązał przy tym

¹³ E. Cziomer, *Polityka...*, s. 179-180.

¹⁴ A. Gruszcza, *Unia Europejska wobec terroryzmu po 11 września 2001 r.*, „Opinie” 2002, nr 54, s. 4 i n.

kwestię głosowania nad udzieleniem zgody na misję Bundeswehry w ramach koalicji antyterrorystycznej z parlamentarnym wnioskiem o wyrażenie wotum zaufania dla rządu (*Vertrauensfrage*). Wniosek ten koalicja rządowa uzyskała ostatecznie minimalną przewagą 2 głosów w wyniku rozłożenia się głosów 336 za, wobec 326 przeciw, przy wymaganej liczbie 334 głosów¹⁵.

W Republice Federalnej uznano sprawę ścigania terrorystów, w tym wyropienia i osądzenia wszystkich osób odpowiedzialnych za ataki na Amerykę, za priorytetowe zadanie dla władz niemieckich przy współpracy z całą społecznością międzynarodową. Ma to związek z tzw. „hamburskim śladem”, albowiem to w meczecie El Kuds w Hamburgu zostały opracowane plany zamachów na wybrane cele w Nowym Jorku i Waszyngtonie. Hamburska grupa terrorystyczna składała się z trzech studentów pilotów-samobójców – Mohameda Atty, Marwana Alshehhi i Ziada Jaraha – współorganizatorów zamachów, ukrywającego się nadal szefa siatki Saida Bahajja oraz jego współpracownika Zakariya Essbaraoraza, a także przetrzymywanego przez Amerykanów Ramziego Binalshibha. Do grupy tej miał także należeć Mounir Motassadek, skazany w 2005 r. w Niemczech po czterech latach procesu na siedem lat więzienia. W lutym 2006 r. wyszedł on jednakże na wolność po roku odbywania kary, a stało się tak na mocy orzeczenia Federalnego Trybunału Konstytucyjnego (FTK), uchylającego nakaz aresztowania wobec niego. Wypuszczenie Motassadeka na wolność wywołało w Republice Federalnej falę publicznej krytyki wobec skuteczności niemieckiego wymiaru sprawiedliwości w ściganiu terrorystów. Dotyczy to m.in. kwestii unieważnienia przez wspomniany Trybunał przepisów dotyczących obowiązywania na terytorium RFN europejskiego nakazu aresztowania¹⁶.

Pakiety antyterrorystyczne rządu federalnego

Rząd federalny natychmiast po wydarzeniach z 11 września 2001 r. podjął intensywne działania w celu wzmocnienia ochrony obywateli RFN i ważnych obiektów państwowych przed ewentualnymi atakami terrorystycznymi. Od 1 stycznia 2002 r. zaczęły wchodzić w życie przepisy w ramach dwóch tzw. pakietów antyterrorystycznych, w których dla urzędów zajmujących się sprawami bezpieczeństwa przewidziano poszerzenie kompetencji, zwiększenie nakładów finansowych i technicznych oraz liczby fachowego personelu. Kontrolę nad przestrzeganiem tych przepisów objął resort spraw wewnętrznych, kierowany do 2005 r. przez ministra Otto Schily'ego. Pakiety antyterrorystyczne tworzą uregulowania prawne dotyczące wzmocnienia kompetencji Federalnego Urzędu Ochrony Konstytucji (BfV – Bundesamt für Verfassungsschutz), poszerzenia zakresu działania wywiadu wojskowego (BND – Bundesnachrichtendienst), wyznaczenia nowych zadań Straży Granicznej (BGS – Bundesgrenzschutz), rozszerzenia uprawnień Federalnego Urzędu Kryminalnego (BKA – Bundeskriminal-

¹⁵ M. Medeński, P. Pietrzak, *op. cit.*, s. 21-22.

¹⁶ Więcej informacji na stronach internetowych Federalnego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych (Bundesministerium des Innern): www.bmi.bund.de.

lamt), kontroli dowodów osobistych i paszportów, zaostrzenia ustawy o stowarzyszeniach, prawa przyznawania azylu, poprawy bezpieczeństwa lotów¹⁷.

Pakiety antyterrorystyczne, pomimo iż ograniczają pewne prawa i swobody obywatelskie w Niemczech, stały się jednym z istotnych elementów wzmacniających system bezpieczeństwa wewnętrznego i zewnętrznego państwa. W szczególności przepisy te dotyczą: lepszej i szybszej wymiany informacji oraz koordynacji działań pomiędzy urzędami odpowiedzialnymi za bezpieczeństwo; zbierania i przetwarzania informacji operacyjnych o przepływie środków finansowych osób fizycznych i prawnych w bankach, liniach lotniczych oraz firmach telekomunikacyjnych; możliwości identyfikowania i śledzenia wybranych osób dzięki kontroli połączeń realizowanych za pośrednictwem telefonów komórkowych; szczegółowego inwigilowania środowisk ekstremistycznych, w tym fundamentalistów islamskich w Niemczech; możliwości odbierania przywilejów wynikających z posiadanego statusu organizacji religijnej po udowodnieniu działania przeciwko bezpieczeństwu i porządkowi prawnemu Niemiec; zniesienia ochrony uchodźców i prawa do azylu dla osób wspierających terroryzm i przemoc, jak również natychmiastowej ich deportacji z terytorium Republiki Federalnej w przypadku stwierdzenia naruszenia prawa; wprowadzenia nowych, trudniejszych do sfalszowania dowodów tożsamości, zawierających wybrane dane biometryczne oraz umożliwiających niezawodną identyfikację na podstawie odcisków linii papilarnych czy znaków charakterystycznych twarzy; sprawdzenia i weryfikacji osób zatrudnionych w instytucjach szczególnie wrażliwych na ewentualny atak, np. w elektrowniach atomowych czy na lotniskach; wprowadzenia ściślejszej kontroli ruchu powietrznego oraz systemu pełnego monitoringu portów lotniczych; przeszkolenia 250 funkcjonariuszy na tzw. *sky marshalls*, tj. personel zabezpieczający pokłady samolotów rejsowych Lufthansy. Rząd federalny, pomimo występujących trudności budżetowych i konieczności dokonywania oszczędności, zagwarantował na wdrożenie i realizację powyższych rozwiązań w 2002 r. dodatkowe środki finansowe w wysokości 3 mld marek¹⁸.

Udział Niemiec w operacji *Enduring Freedom* oraz ISAF w Afganistanie

Po ataku na Amerykę wszystkie aksjomaty polityki zewnętrznej Niemiec, tj. proces integracji europejskiej, obrona sojusznica w ramach NATO, multilateralizm i polityka pokojowa, zostały utrzymane. Dodać do nich należy aktywne, coraz mocniejsze angażowanie się Niemiec w operacje pokojowe, humanitarne, stabilizacyjne i antyterrorystyczne¹⁹. 7 października 2001 r. doszło do rozpoczęcia amerykańsko-brytyjskiej

¹⁷ *Der 11. September 2001 und seine Folgen*, Dokumentation aus dem Bundesministerium des Innern, Berlin 01. März 2002, s. 6 i n.; *Nach dem 11. September. Maßnahmen gegen den Terror*, *ibidem*, Berlin 25. März 2004, s. 10 i n.

¹⁸ U. Deupmann, *Bezpieczeństwo. Antyterrorystyczny pakiet rządu federalnego*, „Deutschland. Forum ds. Polityki, kultury, gospodarki i nauki” 2001, nr 6, (grudzień–styczeń), s. 6-9.

¹⁹ P. Buras, *Dokąd prowadzi „niemiecka droga”? O polityce zagranicznej Niemiec 2001–2004*, „Raporty Centrum Studiów Niemieckich i Europejskich im. W. Brandta Uniwersytetu Wrocławskiego”, Raport 3, Wrocław 2005, s. 5 i n.

interwencji militarnej w Afganistanie. Rząd federalny podjął decyzję o wystawieniu 3900 żołnierzy Bundeswehry na potrzeby szeroko rozumianej wojny z terroryzmem w ramach operacji *Enduring Freedom*. Był to trzeci co do wielkości kontyngent, po wojskach amerykańskich i brytyjskich. Tworzyły go następujące wydzielone pododdziały Bundeswehry: jednostki obrony przed bronią ABC – 800 żołnierzy, jednostki ewakuacyjne – 250 żołnierzy, jednostki sił specjalnych – 100 żołnierzy, jednostki transportu lotniczego – 500 żołnierzy, jednostki marynarki wojennej – 1800 żołnierzy, jednostki wsparcia – 450 żołnierzy. W ramach wspomnianej operacji Niemcy zobowiązały się do wydzielenia samolotów i personelu do obsługi transportu lotniczego wojsk i zaopatrzenia koalicji z baz w RFN do wybranych rejonów, wysłania okrętów do działań na morzu u wybrzeży Somalii w rejonie tzw. rogu Afryki, włączenia oddziałów specjalnych (KSK – Kommando Spezialkräfte) do realizacji misji zwiadowczych w Afganistanie, przeciwiczenia w Kuwejcie gotowości jednostek obrony przed bronią ABC do ewentualnego użycia ich w warunkach bojowych²⁰.

W dniach 27 listopada–5 grudnia 2001 r. w Petersbergu koło Bonn została zorganizowana pod patronatem ONZ konferencja pokojowa w sprawie Afganistanu z udziałem przywódców głównych ugrupowań etnicznych tego kraju. Władze Niemiec były jednym z inicjatorów tego spotkania, a minister spraw zagranicznych, Joschka Fischer, przyjął na siebie rolę gospodarza obrad. W trakcie tej konferencji podjęto decyzję o udzieleniu nowym afgańskim władzom finansowej i organizacyjnej pomocy na rzecz odbudowy kraju. Zaangażowanie Niemiec w Afganistanie polegało ponadto na znaczącym wojskowym wkładzie w operację Międzynarodowych Sił Wsparcia Bezpieczeństwa (ISAF – International Security Assistance Forces), realizowaną w pierwszej fazie pod flagą Narodów Zjednoczonych. W okresie od 10 lutego do 11 sierpnia 2003 r. dowództwo nad tą operacją objął połączony sztab niemiecko-holenderski. W drugiej połowie 2003 r. nadzór nad siłami wojskowymi w Afganistanie przejął Sojusz Północnoatlantycki. Początkowo mandat Bundeswehry obejmował jedynie stolicę państwa – Kabul, następnie został rozszerzony o inne obszary, w tym leżącą na północy kraju prowincję Kunduz. Niemcy w Afganistanie, poza zaangażowaniem militarnym, aktywnie włączyły się w działania na rzecz odbudowy zniszczonej infrastruktury państwa, w tym szkolnictwa, służby zdrowia, wojska i policji. Jedną z form wspierania procesu pokojowego było tworzenie tzw. Prowincjonalnych Zespołów Odbudowy (PRT – Provincial Reconstruction Team) i prowadzenie projektów w ramach CIMIC (*Civil-Military Cooperation*). Dotychczas Niemcy utworzyli i prowadzą dwa takie Zespoły: w prowincji Kunduz (od października 2003 r.) i w prowincji Feyzabad (od września 2004 r.)²¹.

Obecnie w Afganistanie pełni służbę około 2400 żołnierzy Bundeswehry. 1 czerwca 2006 r. Niemcy przejęli dowodzenie siłami wielonarodowymi ISAF na północy Afganistanu. Na podkreślenie zasługuje fakt, iż udział Bundeswehry w operacji w Afganistanie pozwolił na odciążenie sił amerykańskich przed spodziewaną interwencją w Iraku. Ważne jest tu ponadto współdziałanie ze sztabami i siłami

²⁰ P. Pietrzak, *Bundeswehra w operacjach międzynarodowych. Podstawy prawne, stan obecny, perspektywy*, Warszawa 2004, s. 35-36.

²¹ *Ibidem*, s. 36-38.

zbrojnymi innymi państwami oraz nabywanie doświadczeń w warunkach bojowych. Od początku 2002 r. do połowy 2006 r. misja w Afganistanie kosztowała życie osiemnastu niemieckich żołnierzy, a kilkudziesięciu zostało rannych. Liczba ta jest następstwem bezpośrednich ataków ze strony bojowników afgańskich i zamachowców-samobójców na konwoje i posterunki, jak również innych zdarzeń, w tym rozbicia się śmigłowca, wybuchu w trakcie akcji rozbrajania pocisków czy najechania samochodu na minę. W październiku 2006 r. w północnym Afganistanie zabito ponadto dwoje dziennikarzy niemieckich współpracujących z rozgłośnią „Deutsche Welle”. Należy jednakże podkreślić, iż udział żołnierzy Bundeswehry w antyterrorystycznej operacji *Enduring Freedom* oraz ISAF, pomimo ponoszonych strat w ludziach i dużego wysiłku finansowego ze strony władz RFN, stał się kolejnym, po militarnej akcji w Kosowie, istotnym przyczynkiem do dokonania redefinicji roli Niemiec na arenie międzynarodowej²².

Niemcy wobec interwencji zbrojnej w Iraku

Sprawa stosunku do planowanej interwencji zbrojnej Stanów Zjednoczonych w Iraku podzieliła w 2002 r. państwa członkowskie Sojuszu Północnoatlantyckiego oraz państwa spoza NATO na dwa obozy. Władze Republiki Federalnej, ze względu na dotychczasową kulturę polityczną i tradycję militarnego nieangażowania się, nie poparły wojennej retoryki administracji amerykańskiej w stosunku do państwa rządzonego przez reżim Saddama Husajna. Niemiecka zasada multilateralizmu zderzyła się tu z zasadą unilateralizmu. Odmienny był też sposób patrzenia na prowadzenie polityki z pozycji siły wobec Iraku. Stanowisko władz RFN opierało się m.in. na koncepcji władzy, czy też siły cywilnej (*Zivillmacht*), w której występuje preferowanie polityki dyplomacji, dialogu i porozumienia nad rozwiązaniami i działaniami militarnymi²³. Dyskusja na temat interwencji w Iraku nałożyła się w czasie z kampanią wyborczą, poprzedzającą przewidziane na 26 września 2002 r. wybory parlamentarne w RFN. Nastroje antywojenne i antyamerykańskie, panujące w tym okresie w Niemczech, zostały w pełni wykorzystane przez partie rządzącej koalicji dla osiągnięcia doraźnych celów politycznych. W wyniku przeprowadzonych wyborów dotychczasowa koalicja utrzymała ster władzy, a nowym ministrem obrony został Peter Struck. Kwestia iracka stała się powodem wyraźnego ochłodzenia stosunków na linii Bonn–Waszyngton. Z drugiej strony Niemcy zacieśniły w tym czasie kontakty w władzami Francji, Rosji i Chin²⁴.

²² Więcej informacji na internetowych stronach Federalnego Ministerstwa Obrony (Bundesministerium der Verteidigung) oraz Federalnych Sił Zbrojnych (Bundeswehr): www.bundeswehr.de.

²³ *Niemcy jako państwo cywilne. Studia nad niemiecką polityką zagraniczną*, red. K. Bachmann, P. Buras, Wrocław 2006, s. 19 i n.

²⁴ Szerzej zob.: J. Kiwerska, *Problemy partnerstwa transatlantyckiego*, „Zeszyty Instytutu Zachodniego w Poznaniu” 2001, nr 22; eadcm, *Stosunki niemiecko-amerykańskie (1990–2002)*, „Zeszyty Instytutu Zachodniego w Poznaniu” 2003, nr 32; K. Malinowski, *Konsekwencje kryzysu irackiego. Niemcy wobec nowego kształtu stosunków transatlantyckich*, „Zeszyty Instytutu Zachodniego w Poznaniu” 2004, nr 34; M. Tomczak, *Elity niemieckie wobec „wojny z terroryzmem”*, „Zeszyty Instytutu Zachodniego w Poznaniu” 2004, nr 35.

20 marca 2003 r. wojska amerykańsko-brytyjskie wraz z sojusznikami, bez upoważnienia Rady Bezpieczeństwa ONZ oraz przy sprzeciwie wymienionych mocarstw, zaatakowały Irak. Na linii Berlin–Waszyngton przez cały 2003 r. panowało dyplomatyczne ochłodzenie, które zostało częściowo przełamane w lutym 2004 r. dzięki spotkaniu kanclerza Schrödera z prezydentem Bushem. Obie strony uznały rozbieżności wynikające z interwencji militarnej w Iraku za należące do przeszłości. W wyniku uzgodnień rząd niemiecki zadeklarował dalsze finansowe wspieranie procesu odbudowy Afganistanu oraz przedłużył mandat żołnierzy Bundeswehry w tym kraju. Dzięki temu kolejna część oddziałów amerykańskich mogła zostać skierowana do Iraku. Niemcy zgłosiły ponadto zamiar uczestnictwa w odbudowie tego kraju po interwencji sił koalicyjnych, jak również możliwość finansowania zakupów wyposażenia oraz prowadzenia szkoleń dla afgańskiej i irackiej policji. Postawa ta stanowiła szansę na ocieplenie wzajemnych stosunków oraz wyjście przez Niemcy z politycznego impasu w relacjach ze Stanami Zjednoczonymi, jaki panował od przełomu 2002/2003 r.²⁵

Projekty reformy Bundeswehry pod kątem udziału w wojnie z terroryzmem

Następstwem wydarzeń z 11 września 2001 r. stała się reforma niemieckich sił zbrojnych pod kątem nowych zadań, w tym też ewentualnego uczestniczenia w operacjach antyterrorystycznych. Dyskusja na temat konieczności dokonania zmian w Bundeswehrze została zainicjowana w Niemczech jeszcze pod koniec ubiegłego wieku, w związku z kryzysem w Kosowie i militarnym zaangażowaniem się społeczności międzynarodowej, w tym żołnierzy niemieckich, w jego rozwiązanie. W kolejnych latach jej podstawą stały się dokumenty rządowe z 2000 r., a szczególnie Raport generała Hansa-Petera von Kirchbacha – ówczesnego Generalnego Inspektora Bundeswehry, pt. „Wytyczne dla dalszego koncepcyjnego i planowego rozwoju Sił Zbrojnych” (*Eckwerte für die konzeptionelle und planerische Weiterentwicklung der Streitkräfte*), a także Raport Komisji Rządu Federalnego pod przewodnictwem byłego prezydenta federalnego Richarda von Weizsäckera pt. „Wspólne bezpieczeństwo i przyszłość Bundeswehry” (*Gemeinsame Sicherheit und Zukunft der Bundeswehr*). Na podstawie wymienionych raportów minister obrony, Rudolf Scharping, przygotował własny projekt reformy Bundeswehry pt. „Bundeswehra – bezpiecznie w XXI wiek” (*Die Bundeswehr – sicher ins 21. Jahrhundert*). Dokument ten został przyjęty przez rząd federalny 14 czerwca 2000 r. Postulowano w nim reformę sił zbrojnych pod kątem zadań związanych zarówno z ochroną terytorium RFN, jak i wymogami obrony sojuszniczej w ramach zobowiązań wielostronnych. Po raz kolejny podkreślono, że Bundeswehra powinna być właściwie przygotowana i wyposażona do prowadzenia operacji typu *out of area*²⁶.

21 maja 2003 r. nowy minister obrony, Peter Struck, podpisał kolejny ważny dokument pt. „Wytyczne na temat polityki obronnej dla zakresu działalności Fede-

²⁵ P. Buras, *op. cit.*, s. 9 i n.

²⁶ P. Pietrzak, *op. cit.*, s. 20 i n.

ralnego Ministra Obrony” (*Verteidigungspolitische Richtlinien für den Geschäftsbereich des Bundesministers der Verteidigung*), zawierający nowe propozycje reformy Bundeswehry. Sformułowano w nim wiele istotnych zasad, w tym m.in. zasadę, że w chwili obecnej i w przewidywalnej przyszłości nie występuje zagrożenie dla terytorium Niemiec ze strony konwencjonalnych sił zbrojnych innego państwa. W związku z tym gruntownemu przeobrażeniu uległo spektrum działania Bundeswehry, dla której pierwszoplanowe zadania tworzy udział w misjach zapobiegających konfliktom oraz przewyżających kryzysy, w tym także poza obszarem odpowiedzialności NATO. Podkreślono tu konieczność utrzymania powiązań transatlantycznych w sojuszu ze Stanami Zjednoczonymi, potrzebę dalszego rozwoju Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa UE, zasadność walki z zagrożeniami asymetrycznymi, a szczególnie z terroryzmem międzynarodowym. Bundeswehra powinna stać się w najbliższych latach armią „lżejszą”, bardziej mobilną, opartą na nowoczesnym sprzęcie i wyszkolonych głównie zawodowych żołnierzach, gotowych do uczestnictwa wraz z sojusznikami w operacjach typu *out of area*²⁷.

9 sierpnia 2004 r., w nawiązaniu do powyższych „Wytycznych”, minister obrony Struck opublikował następny dokument, pt. „Koncepcja Bundeswehry” (*Konzeption der Bundeswehr*), precyzujący kierunki dalszych przekształceń niemieckich sił zbrojnych. Zaproponowano w nim zmiany w zakresie: profilu zdolności i struktury Bundeswehry, rozmieszczenia i liczby garnizonów oraz służby zasadniczej. Zgodnie z nowymi potrzebami przewidziano poprawę zdolności funkcjonowania Bundeswehry w dziedzinie dowodzenia, wywiadu i rozpoznania, mobilności, możliwości bojowych, zabezpieczenia logistycznego oraz zdolności przetrwania i ochrony sił. Dodatkowym zadaniem stało się tu szybkie stworzenie systemu transportu strategicznego. W zakresie nowej struktury Bundeswehry zaplanowano wydzielenie trzech rodzajów sił: reagowania (35 tys. żołnierzy), stabilizacyjnych (70 tys. żołnierzy), wsparcia (150 tys. żołnierzy i innego personelu). Ten nowy podział powinien lepiej służyć zadaniom w kraju oraz misjom typu *out of area*. Według nowej koncepcji ma nastąpić dalsza redukcja liczby garnizonów do poziomu około 400 w 2010 r. Utrzymano zasadę powszechnej służby wojskowej oraz zapowiedziano przekształcenia treści i form szkolenia żołnierzy pod kątem nowych zadań Bundeswehry w XXI w.²⁸

Udział Niemiec w operacjach wojskowych typu *out of area*

Żołnierze niemieccy obecnie aktywnie uczestniczą w misji ISAF na terytorium Afganistanu (2000 osób) oraz w operacji *Enduring Freedom* w rejonie tzw. rogu Afryki u wybrzeży Somalii (340 osób). W Uzbekistanie około 100 żołnierzy niemieckich współuczestniczy w zabezpieczaniu transportu lotniczego i dróg tranzytowych do

²⁷ *Verteidigungspolitische Richtlinien für den Geschäftsbereich des Bundesministers der Verteidigung*, Bundesministerium der Verteidigung, Berlin 21. Mai 2003, s. 5 i n., tłumaczenie na j. polski: M. Medeński, P. Pietrzak, *op. cit.*, s. 39 i n.

²⁸ *Grundzüge der Konzeption der Bundeswehr*, Bundesministerium der Verteidigung, Berlin 2003, s. 6 i n.

Afganistanu. Niemieckie siły morskie (300 osób) patrolują ponadto obszar Morza Śródziemnego w ramach operacji antyterrorystycznej NATO *Active Endeavour* (Aktywny Wysilek). Dodatkowo żołnierze Bundeswehry przebywają nadal na Bałkanach w ramach operacji: EUFOR/SFOR – *Stabilization Force*, w Bośni i Hercegowinie (1000 osób) oraz KFOR – *Kosovo Force*, w Kosowie (2600 osób). Obecnie daje to liczbę prawie 8 tys. żołnierzy, marynarzy, pilotów i pracowników cywilnych Bundeswehry, którzy przebywają w tym samym czasie na misjach zagranicznych kierowanych i nadzorowanych przez ONZ, NATO i UE. Na podkreślenie zasługuje fakt, iż dotychczas w różnych akcjach poza granicami RFN wzięło udział ponad 100 tys. osób. Bundeswehra stara się nie uczestniczyć bezpośrednio w walkach z wrogiem, poza aktywnością wydzielonych jednostek sił specjalnych w Afganistanie. Zadania żołnierzy niemieckich polegają głównie na ochronie obiektów, patrolowaniu dróg lądowych i akwenów wodnych, zabezpieczeniu logistycznym, a także na działaniach rozpoznawczych, wspierających i szkoleniowych. Przyjęcie nowych celów dla Bundeswehry, w tym m.in. dotyczących działania w ramach operacji antyterrorystycznych, spowodowało konieczność dokonania przebudowy jej struktur dowódczych. Koordynacją funkcjonowania wszystkich żołnierzy biorących udział w misjach poza granicami kraju zajmuje się Dowództwo Operacyjne Bundeswehry (*Einsatzführungskommando der Bundeswehr*), utworzone 1 lipca 2001 r. w Geltow koło Poczdamu²⁹.

Coraz mocniejsze angażowanie się Niemiec w operacje antyterrorystyczne, poza dalszą reformą Bundeswehry, wymagało dokonania zmian w systemie decyzyjnym państwa, w tym szczególnie na linii rząd federalny–parlament. 3 grudnia 2004 r. Bundestag uchwalił nową ustawę o udziale parlamentu (*Parlamentsbeteiligungsgesetz*), zwaną wcześniej ustawą o wysyłaniu wojsk (*Entsendegesetz*). Jej celem było uproszczenie procedury związanej z podejmowaniem decyzji w sprawie wysyłania żołnierzy Bundeswehry na misje typu *out of area*. Generalna zasada odnosząca się do konieczności każdorazowego uzyskiwania przez rząd federalny zgody Bundestagu pozostała niezmieniona. Uproszczenie procedury dotyczy przedłużania mandatu dla już prowadzonych misji bądź też prowadzenia operacji o mniejszej intensywności, np. wysłania oddziałów rozpoznawczych. Z kategorii „akcja zbrojna” wyłączono misje o charakterze humanitarnym. W przypadku zaistnienia nagłej potrzeby wysłania żołnierzy Bundeswehry w celu ratowania życia ludzi bądź zapobieżenia eskalacji konfliktu możliwe jest szybkie działanie rządu bez upoważnienia Bundestagu. Władze federalne muszą jednakże następnie niezwłocznie wystąpić do parlamentu o taką zgodę. Ustawa o udziale parlamentu weszła w życie 18 marca 2005 r.³⁰

²⁹ P. Pietrzak, *op. cit.*, s. 32 i n.

³⁰ Szerzej zob.: K. Malinowski, *Ewolucja niemieckiej polityki bezpieczeństwa. Udział Bundeswehry w operacjach wielostronnych*, „Opinie” 2003, nr 57; idem, *Polityka bezpieczeństwa RFN pomiędzy NATO i UE*, „Opinie i Ekspertyzy” 2004, nr 4; idem, *System decyzyjny w polityce bezpieczeństwa RFN a udział Bundeswehry w wielostronnych operacjach militarnych*, „Opinie i Ekspertyzy” 2004, nr 1.

Rezultaty walki z terroryzmem międzynarodowym w Niemczech w okresie rządów Gerharda Schrödera

Należy podkreślić, iż w ubiegłych latach pakiety antyterrorystyczne stały się skutecznym narzędziem władz niemieckich w walce z terroryzmem międzynarodowym. Przepisy te pozwoliły m.in. na objęcie zakazem działalności trzech organizacji występujących przeciwko bezpieczeństwu i porządkowi prawnemu RFN – Kalifatsstaat (od 12 grudnia 2001 r.), Al Aqsa e.V. (od 5 sierpnia 2002 r.) oraz Hizb-ut Tahrir (od 15 stycznia 2003 r.). W latach 2002–2003 organom ścigania udało się ponadto wytropić we Frankfurcie nad Menem grupę islamskich ekstremistów, którzy planowali atak w czasie jednego z bożonarodzeniowych jarmarków w Strassburgu. Proces czterech terrorystów podejrzewanych o udział w tym zbrodniczym przedsięwzięciu (tzw. Meliani-Komplex) rozpoczął się w marcu 2003 r. W tym samym czasie doszło do rozbicia w Zagłębiu Ruhry powiązanej z Al-Kaidą organizacji Al Tawhid i odnalezienia organizatorów zamachów na synagogę na wyspie Dżerba w Tunezji w kwietniu 2002 r. Służby bezpieczeństwa nadal prowadzą stałą obserwację i inwigilację środowisk fundamentalistów islamskich w Niemczech. W realizacji tego zadania ma pomóc utworzone w grudniu 2004 r. Federalne Centrum Antyterrorystyczne, którego celem jest zapobieganie zamachom oraz koordynacja działań policji, wywiadu i służb specjalnych odpowiedzialnych za bezpieczeństwo RFN. Ocenia się, że na terytorium RFN może mieszkać obecnie około 30 tys. islamskich radykałów, z czego prawie 300 z nich jest gotowych chwycić za broń i poświęcić swoje życie dla sprawy określanej mianem *dżihad* – „świętej wojny”. Według Federalnego Urzędu Ochrony Konstytucji w Niemczech, poza członkami siatki Al-Kaida, działają także reprezentanci innych organizacji terrorystycznych, w tym kurdyjskiego ruchu Ansar al Islam, algierskiej GIA czy tureckiego Frontu Islamskich Bojowników Wielkiego Wschodu, odpowiedzialnego za zamachy w Stambule w listopadzie 2003 r.³¹

Nowe impulsy w polityce zagranicznej i bezpieczeństwa oraz wewnętrznej Niemiec pod rządami koalicji CDU/CSU/SPD

Po wyborach parlamentarnych przeprowadzonych 18 września 2005 r. została związana tzw. Wielka Koalicja partii, które dotychczas pozostawały wobec siebie w opozycji, tj. CDU/CSU i SPD³². Władze federalne, na czele z kanclerz Angelą Merkel, wyłonione 22 listopada 2005 r., obrały nowy kurs w zakresie kreowania i realizacji polityki zagranicznej, w tym walki z terroryzmem. Domagała się tego część opinii publicznej, krytycznie oceniająca okres rządów gabinetu Schrödera i Fischera. W skład nowego rządu weszli ponadto: Franz Müntefering – wicekanclerz i minister pracy, Frank Walter Steinmeier – minister spraw zagranicznych, Franz Josef Jung – minister obrony, Wolfgang Schäuble – minister spraw wewnętrznych.

³¹ Więcej informacji: www.bmi.bund.de.

³² K. Bachmann, P. Buras, S. Pióciennik, *Republika bez gorsetu. Niemcy po wyborach 18 września 2005 roku*, Wrocław 2005, s. 113 i n.

Priorytetem rządu stała się szybka naprawa stosunków transatlantyckich, w tym szczególnie ze Stanami Zjednoczonymi. Celowi temu służyły m.in. dwie wizyty kanclerz Merkel, złożone w Waszyngtonie w styczniu i maju 2006 r. Zostały one poświęcone polepszeniu kontaktów politycznych i gospodarczych, wypracowaniu wspólnego stanowiska wobec programu zbrojeń realizowanego przez władze Iranu, działaniom koalicji antyterrorystycznej w Afganistanie i Iraku, wzmocnieniu roli NATO w Europie, a także przyszłości baz amerykańskich w RFN. W lipcu 2006 r. prezydent Bush odwiedził z kolei Niemcy, gdzie w Stralsundzie spotkał się z kanclerz Merkel. Wizyta przebiegła w atmosferze zaufania i współpracy, a politycy w sprawach międzynarodowych, w tym w kwestii dalszej walki z terroryzmem, zaprezentowali zgodne stanowisko³³.

Kolejne krwawe zamachy – jeden w Madrycie (11 marca 2004 r.) oraz dwa w Londynie (7 i 21 lipca 2005 r.), przeprowadzone przez ugrupowania islamskich fundamentalistów pokazały, że świat nadal musi być czujny i nie może lekceważyć problemu terroryzmu międzynarodowego. 31 lipca 2006 r. próbowano również dokonać ataków terrorystycznych na pociągi w Niemczech. Dwie bomby walizkowe, które w wyniku technicznych błędów popełnionych przez ich konstruktorów nie wybuchły, odkryto w pociągach na stacjach w Dortmundzie i Koblencji. Dwóch ludzi pochodzenia libańskiego podejrzanych o ten czyn wkrótce zatrzymano – jednego na terenie Niemiec, a drugiego w Libanie. Próba dokonania powyższych zamachów wywołała w drugiej połowie 2006 r. kolejną falę dyskusji wśród niemieckich polityków na temat sposobów obrony RFN i jej obywateli przed terroryzmem międzynarodowym. Ataku islamskich terrorystów obawiano się szczególnie w czasie trwania w Niemczech meczów piłki nożnej w ramach Mistrzostw Świata Mundial 2006. Zagrożone były nie tylko rozgrywki z udziałem reprezentacji państw-członków koalicji antyterrorystycznej, ale również bezpieczeństwo drużyny niemieckiej oraz wybranych obiektów sportowych – ze względu na militarną obecność Bundeswehry w Afganistanie. Po raz kolejny pojawił się tu postulat uzyskania społecznego i polityczno-prawnego przyzwolenia na ewentualne wykorzystanie niemieckich sił zbrojnych do walki z terroryzmem wewnątrz kraju. Kwestia ta wymaga jednakże zmiany obowiązującego w RFN ustawodawstwa³⁴.

Do niewątpliwych sukcesów władz federalnych i krajowych w walce z terroryzmem międzynarodowym należy ostatnio zaliczyć: skazanie w styczniu 2006 r. przez sąd w Monachium Amina Muhammada Lokmana, irackiego Kurda z organizacji Ansar al Islam, odpowiedzialnego za dostarczanie pieniędzy, dokumentów i sprzętu medycznego terrorystom działającym w Iraku; doprowadzenie w czerwcu 2006 r. do procesów przed sądami w Stuttgarcie i Monachium kilku irackich Kurdów z wymienionego powyżej ugrupowania, podejrzewanych o próbę zorganizowania zamachu na irackiego premiera Ijada Alawiego w grudniu 2004 r.; aresztowanie w Hamburgu w lipcu 2006 r. Marokańczyka Redouane E. H., zajmującego się gromadzeniem funduszy i rekrutacją bojowników do organizacji powiązanych z Al-Kaidą.

³³ Poniższe informacje pochodzą z serwisów informacyjnych niemieckich agencji prasowych oraz rządu federalnego: www.bundesregierung.de.

³⁴ *Ibidem*.

Do porażek niemieckiego wymiaru sprawiedliwości w 2006 r. należy natomiast zaliczyć wypuszczenie z aresztu wspomnianego Mounira Motassadeka, w wyniku unieważnienia europejskiego nakazu aresztowania przez Federalny Trybunał Konstytucyjny. Wcześniej dotyczyło to również Mamouna Darkazaniego, hamburskiego kupca i głównego finansisty Al-Kaidy w Europie, któremu zarzucano współpracę z grupą skupionych wokół Mohameda Atty pilotów-samobójców i organizatorów ataków z 11 września 2001 r. W lipcu 2005 r. opuścił on areszt, gdzie czekał na deportację do Hiszpanii, która podejrzewała go o współudział w zorganizowaniu zamachów na pociągi w Madrycie. W połowie 2005 r. FTK zabronił ponadto niemieckiej policji stosowania bezpośredniego podsłuchu rozmów telefonicznych i kontrolowania poczty elektronicznej osób podejrzewanych o terroryzm. Intencją sędziów Trybunału było przy tym zapewnienie pełnego przestrzegania praw i swobód obywatelskich obowiązujących w Republice Federalnej³⁵.

Ważnym wydarzeniem na niemieckiej scenie politycznej stało się powołanie w kwietniu 2006 r. Komisji Śledczej Bundestagu do zbadania aktywności wywiadu niemieckiego w czasie wojny w Iraku. Celem prac Komisji było wyjaśnienie okoliczności działania w 2003 r. dwóch niemieckich agentów w Bagdadzie i pomocy udzielonej przez nich dowództwu amerykańskiemu w namierzaniu ewentualnych celów ataków z powietrza. Miała ona ponadto za zadanie wyjaśnienie kontaktów BND z CIA w ostatnich latach, w tym sprawdzenie informacji na temat porwań i przesłuchań ludzi, a także tajnych przelotów oraz nielegalnych amerykańskich więzień w Europie. Przedstawiciele niemieckich służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo nadal potwierdzają jednakże konieczność nie tylko eliminowania poszczególnych grup terrorystycznych, ale również odcięcia ich od źródeł finansowania i zaplecza organizacyjno-logistycznego.

Rząd niemiecki poszukuje nowych, innych niż dotychczas stosowane, form walki z terroryzmem międzynarodowym, także poprzez oddziaływanie społeczne, mające na celu odciążenie sympatyków lub potencjalnych ochotników od ugrupowań terrorystycznych. Na obszarze RFN, co pokazały ostatnie zatrzymania oraz kolejne procesy współpracowników Al-Kaidy i członków innych grup terrorystycznych, jest bowiem prowadzona stała akcja werbunkowa oraz zbierane są dla nich środki finansowe. Minister spraw wewnętrznych, Schäuble, ogłosił w maju 2006 r., iż zamierza podjąć dialog ze środowiskami imigrantów islamskich mieszkających w RFN. Przedstawił pomysł zawarcia umowy społecznej z muzułmanami, która ma stać się swego rodzaju lekarstwem na problemy z integracją i religijnym fundamentalizmem³⁶.

Podsumowanie

Podsumowując powyższy materiał, można stwierdzić, że władze niemieckie na miarę posiadanych możliwości prawnych, finansowych i organizacyjnych właściwie

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ *Ibidem*.

wywiązały się z przyjętego na siebie po wydarzeniach z 11 września 2001 r. obowiązku walki z terroryzmem międzynarodowym. Rząd federalny, pod kierownictwem kanclerza Schrödera, realizował w ramach tzw. „niemieckiej drogi” różne inicjatywy i projekty, w tym m.in. wysłał Bundeswehrę na wojnę z terroryzmem. Udział Niemiec w koalicji antyterrorystycznej wymagał przy tym dokonania daleko idących zmian w systemie politycznym Republiki Federalnej zarówno w polityce zagranicznej i bezpieczeństwa, jak i w zakresie spraw wewnętrznych. Celowi temu służyło m.in. przyjęcie i wdrożenie dwóch pakietów antyterrorystycznych. Zmiany dotyczyły także niemieckich sił zbrojnych. W ciągu najbliższych lat oddziały zreformowanej Bundeswehry mają stać się bardziej mobilne, lepiej wyposażone w nowoczesny sprzęt, oparte na coraz większej profesjonalizacji i jednostkach zawodowych, gotowych do interwencji w dowolnym miejscu świata. W Niemczech panuje przy tym ponadpartyjny konsensus co do konieczności walki z terroryzmem międzynarodowym. Różnice w podejściu poszczególnych partii do tego zagadnienia występują jedynie odnośnie do form i metod prowadzonych działań oraz stopnia, do jakiego mogą być ograniczane prawa niemieckich obywateli.

Rząd kanclerz Merkel będzie kontynuował dotychczasowe działania oraz wprowadzał nowe rozwiązania w zależności od rozwoju sytuacji międzynarodowej. W obszarze polityki wewnętrznej aktywność władz niemieckich będzie polegała na intensywnych działaniach prewencyjnych i ochronnych oraz na rozpracowywaniu oraz ściganiu osób i grup stanowiących realne bądź potencjalne zagrożenie dla bezpieczeństwa i porządku prawnego Republiki Federalnej. Konieczna będzie tu pełna współpraca różnych urzędów i służb nie tylko w wymiarze federalnym i krajowym, ale także na forum międzynarodowym. Władze RFN będą nadal podejmowały wszelkie decyzje w systemie powiązań bilateralnych oraz multilateralnych w ramach ONZ, UE i NATO. Nowe misje z udziałem żołnierzy niemieckich w Kongo (750 żołnierzy) i Libanie (2400 żołnierzy) wymagają dalszej reformy Bundeswehry i stałego utrzymywania części jej oddziałów w gotowości do różnego typu misji poza terytorium Republiki Federalnej. Coraz szersze zaangażowanie żołnierzy Bundeswehry w operacjach *out of area*, czyli poza traktatowym obszarem NATO, stanowi potwierdzenie nowego miejsca i roli RFN na arenie międzynarodowej. Niemcy na początku XXI w. stały się bowiem aktywnym „eksporterem” wartości demokratycznych, bezpieczeństwa i stabilności. Dyplomacja „książeczki czekowej” przeszła do historii, a zastąpił ją pełny udział w misjach pokojowych, humanitarnych, stabilizacyjnych i antyterrorystycznych.

Deutschland und die Herausforderung des internationalen Terrorismus im XXI Jahrhundert Zusammenfassung

Der Artikel behandelt die Einstellung der Bundesregierung gegenüber der Erscheinung des internationalen Terrorismus im 21. Jh. Die Ereignisse von 11. September 2001 änderten die Welt, Amerika und Europa, darunter auch Deutschland. Die Bundesregierung Schröder setzte sich sofort für die eingegriffenen Vereinigten Staaten ein und trat einer internationalen antiterroristischen Koalition bei. Bundeswehrsoldaten wurden zu Auslandsmissionen „out of area“ u. a. im Rahmen der Operationen

Enduring Freedom und *ISAF* in Afghanistan geschickt. Die Bundesregierung musste jeweils im Rahmen einer Entscheidungsprozedur eine Genehmigung des Bundestags für die Beteiligung deutscher Streitkräfte an einer neuen bzw. zu verlängernden Operation einholen. Es wurde dabei der Grundsatz des Multilateralismus eingehalten, der in einer vollen Mitwirkung mit Partnern im Rahmen der UNO, EU und NATO zu sehen ist. Der Steigerung der Sicherheit des Staates und seiner Bürger dienen darüber hinaus antiterroristische Pakete der Bundesregierung, die seit 2002 gelten. Die Reform der deutschen Streitkräfte wurde entsprechend zu den neuen Aufgaben der Bundeswehr durchgeführt, darunter auch im Bezug auf die Teilnahme am Krieg gegen den internationalen Terrorismus. Über die Anwesenheit in Afghanistan hinaus engagierte sich Deutschland finanziell und organisatorisch in den Wiederaufbau der zerstörten Staatsinfrastruktur. Im Zusammenhang mit dem geplanten Militäreingriff der USA und ihrer Verbündeten im Irak verschlechterten sich 2002–2003 transatlantische Beziehungen, insbesondere zwischen Berlin und Washington. 2004 versuchte man das Klima zu erwärmen und zu den ehemaligen Beziehungen zurückzukehren, u. a. durch ein verstärktes Engagement Deutschlands in Afghanistan zwecks Entlastung der US-Kräfte im Irak, sowie durch eine Zusammenarbeit bei der Schulung von afghanischen und irakischen Ordnungskräfte. In der Bundesrepublik wird der Kampf gegen den internationalen Terrorismus auch im Inland geführt. Eine Folge von intensiven Aktivitäten der Polizei und Aufklärungsdienste sind u. a. Verhaftungen und Prozesse von Personen, die mit den Kreisen islamischer Fundamentalisten verbunden sind. Die neue Bundesregierung Angela Merkel setzt seit Ende 2005 die Bemühungen fort, die Sicherheit Deutschlands und der Staatsbürger zu gewährleisten. Eine der Prioritäten der neuen Bundesregierung ist eine weitere Verbesserung der Beziehungen mit den USA und die Strebung nach der Erhaltung einer starken Position Deutschlands in der internationalen Politik. Am Anfang des 21. Jh. wurde Deutschland ein aktiver „Exporteur“ demokratischer Werte, der Sicherheit und Stabilität. Die „Scheckbuchdiplomatie“ gehört zur Geschichte und wurde durch eine vollständige Beteiligung an Friedens-, humanitären, Stabilisierungs- und antiterroristischen Missionen ersetzt. Es ist eins der wichtigsten Kennzeichen einer neuen Rolle Deutschlands auf der internationalen Arena.